

Mediakaupunkia etsimässä

Hanna Harris

Chaos Computer Club (CCC) -niminen hakkeriryhmä kehitti 2000-luvun alun Berliinissä ohjelmiston, jonka avulla tyhjänä olevan toimistorakennuksen julkisivun saattoi muuttaa jättimäiseksi, interaktiiviseksi näyttöruuduksi. Alexanderplatzin kuuluisasta *Haus des Lehrerstä* tuli CCC:n käsittelyssä jättimäinen valomatriisi, jonka jokaista ikkunaa eli ”pikseliä” pystyi hallitsemaan yksinkertaisella Blinkenlights-mobiilipelillä. Kuukausien ajan berliiniläiset soittivat pelin numeroon ja ”kirjoittivat” puhelimiensa nuolinäppäimillä rakennuksen valoarkkitehtuuria hyödyntäen viestejä sen julkisivuun.

Kaikki sisältö tuli pelaajilta, CCC tarjosi ainoastaan alustan ja työkalut. Berliiniläiset toivat median kaupungin julkisen tilaan viestimällä toistensa ja paikan kanssa. Rakkauskirjeet ja animaatiot saivat seurakseen Tetristä muistuttavia pelejä. Berliiniläiset rakastuivat peliin, ja pelin myötä rakennukseen ja ympäröivään aukioon. Medioitu rakennus muutti Alexanderplatzin yhteiseksi olohuoneeksi.

Berliinistä konsepti matkasi Pariisiin Seinen rannalle arkkitehti Dominique Perrault’n suunnitteleman Ranskan kansalliskirjaston monumentaalisille julkisivuille. Seuraavaksi pelistä julkaistiinkin jo netissä ladattava versio, jonka avulla saattoi pikselöidä minkä hyvänsä rakennuksen.

Blinkenlights on tullut tunnetuksi oman aikansa kuuluisana esimerkkinä siitä, kuinka luoda kulttuurisisältöä julkisen tilan suurille medianäytöille – tai kuinka muuttaa koko rakennus näyttöruuduksi. Osasyynä menestykseen oli käyttäjien osallisuus: he saattoivat itse muuttaa ja kehittää pelin sisältöjä. Alexanderplatz itse on myös ollut isossa roolissa: rakennuksen pintaan luotu ”screeni” oli vuorovaikutuksessa ympäröivän kaupunkitilan kanssa. Entisessä Itä-Berliinissä sijaitsevasta Alexanderplatzista oli tullut tyhjä tila vailla erityistä käyttöä. Berliiniläiset kehittivät uuden tunnesiteen aukion kanssa, kun he

aktivoivat rakennusta omilla viesteillään. Toimistorakennuksesta tuli alueen elävä maamerkki.

Sinänsä median käyttö katutilassa ei ollut Berliinissä uutta. Kaupunkina Berliini oli jo 1920-luvulla yksi Euroopan tiheimmin median kyllästämistä kaupungeista (McQuire 2006, 9). Kaupunki oli ”elektropolis”, jota valaisivat sähköiset mainostaulut ja jonka katuja vaelsivat merkittävimmät kulttuuriteoreetikot. 2000-luvun alun Berliinissä Alexanderplatz huokui kuitenkin yhdistymisen jälkeistä kulttuurista tyhjiötä. Unohdettu toimistorakennus tietokonepelin ruudukkoa muistuttavine julkisivuineen tarjosi kaupunkilaisille keinon vallata tuo tila takaisin itselleen.

Samoihin aikoihin Berliinin uuden kulttuurisen määrittymisen kanssa kaupunkitutkimus oli Suomessa nostamassa päätään, ja minä nuorena opiskelijana olin lähdössä sen imuun. Vuonna 1999 palasin Erasmus-vaihtovuodelta Pariisista Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitokselle. Takana oli vuosi sosiologi Michel Maffesolin tutkimusryhmään osallistumista; nuori opiskelijaminä oli päässyt osana tuota ryhmää perehtymään Blinkenlightsin kaltaisia julkisen tilan mediainterventioita tekeviin maffesolilaisiin ”urbaaneihin heimoihin” ja näiden ”territorioihin” (Maffesoli 1996).

Anne Haila aloitti samoihin aikoihin kaupunkitutkimuksen professuurinsa. Hänen valtiotieteelliseen tiedekuntaan tuoma ajattelunsa ja sitä myöten kurssisällöt muodostuivat heti henkiseksi kodikseni. Pääsin jatkamaan kaupunkitutkimuksen ja erityisesti sen kulttuuristen painotusten kanssa. Päätään nostivat kulttuurisuunnittelu ja kulttuurien rooli kaupunkien kehittämisessä, kaupunkien uusi yhteisöllisyys sekä rakennetun ympäristön suunnittelu ja julkisen tilan käyttö näiden yhteisöjen vuorovaikutuksessa.

Silloisessa Helsingin kaupungin tietokeskuksessa työstin hetken aikaa Timo Cantellin ohjauksessa tutkimusta Helsingin kulttuurivuodesta 2000. Tutkimukseni jalostui graduksi, jossa tarkastelin Helsingin kaupunkikehitystä kulttuurisen kaupungistumisen kehikossa (Harris 2002). Tarkasteluni keskiössä oli vaihe, jonka nimesin ”prosessikaupungiksi”. Erityistapauksena tutkin kulttuurivuonna useassa kaupungissa samanaikaisesti tuotettua verkkoyhteyksiä hyödyntävää cafe9.net-hanketta, joka yhtäältä testasi verkostokaupungin (Castells 1996) määritettä ja toisaalta ankkuroi sen Helsingin Lasipalatsin toisen kerroksen kulmatilaan.

Annen suosituksesta jatko-opinnot seurasivat pian perästä. Gradussakin olin sivunnut mediaa kaupunkitilassa, mutta nyt siitä muodostui tutkimuskehikkoni keskeinen osa.

1990-luvulla lisääntyvien digitaalisten ja mediaverkkojen sekä niiden luomien virtuaalisten tilojen nähtiin olevan uudenlaisen yhteiskunnan ytimessä. Tässä

“tietoyhteiskunnassa” tai “verkostoyhteiskunnassa” vallan nähtiin keskittyvän eri tietovirtojen solmukohtiin eikä niinkään kaupunkeihin (Castells 1996). Sittemmin kaupunkien rooli noiden solmukohtien synnyttämisessä on ymmärretty: tietoyhteiskunta on urbaani yhteiskunta. Toisille kaupunki itsessään on media, joka välittää, säilöo ja prosessoi tietoa. Kaupungin tieto kulkee erilaisissa media- ja teknologisissa infrastruktuureissa, joita käytetään kontrolloimaan vaikkapa tiieverkostoja tai sähkönjakelua.

Digitaalinen media läpäisee nykyään kaupunkitilan ja sosiaalisen elämän. Kaupunkitutkimuksessa alettiinkin 2000-luvulla puhua “ICT-kaupunkitutkimuksesta” (information technology urban studies). Toiset painottivat kaupunkia ”bittien tilana”, toiset halusivat puhua ”kyberkaupungista” tai ”digitaalisesta kaupungista”. Oli painotus sitten median vaatimassa infrastruktuurissa tai sen tuottamisissa kokemuksissa, usein mediasta kiinnostunut kaupunkitutkimus kurkisti uuteen ja tulevaan: media on kaikkialla läsnäolevaa, mobiilia, paikkatietoista ja niin edelleen. Tutkimusaiheita on löytynyt e-kaupasta ja e-työstä, hi-tech bisnespuistojen klusteroinnista, mobiiliteknologioista kaupunkitilassa tai vaikkapa lisääntyvistä valvontaverkostoista. Hyvän johdannon 2000-luvun alun digikaupunkiin tarjoaa Stephen Grahamin teos *The Cybercities Reader* (2003).

Omassa tutkimuksessa olin, Blinkenlightsin hengessä, erityisen kiinnostunut mediasta keinona tuottaa ”oikeutta kaupunkiin”, klassisen kaupunkitutkimuksen hengessä. Uusimpien teknologioiden sijaan päädyin kurkistamaan lähimenneisyyteen. Anne otti nuoren tutkijan avoimesti osaksi kansainvälistä kaupunkitutkimuksen yhteisöä; kekseliäästi hän ehdotti hedelmällisiä yhteistyökumppaneita ja konteksteja tutkimukselle. Yksi näistä – RTN Urban Europe -verkosto ja sen puitteissa suoritettu tutkimusvaihtoni Milano-Bicoccan yliopistossa myöskin edesmenneen Guido Martinottin laitoksella – johti väitöskirjatyön kannalta korvaamattoman tutkimusaiheen löytymiseen.

Loppuvuodesta 2005 lähdin Italiaan perehtymään 2000-luvun alussa vaikuttaneeseen ”katutelevisioiden” verkostoon. Katutelevisiot olivat eri kaupungeissa ja kaupunginosissa toimineita, analogista verkkoa hyödyntäviä paikallistelevisioita. Noin 150 pientä televisiokanavaa muodosti Telestreet-verkoston, joka jakoi keskenään agendan ja sisältöjä. Aiheet olivat urbaaneja – usein huolena oli julkisen tilan köyhtyminen. Itse ohjelmia tärkeämpää oli kuitenkin niiden tekeminen. Kaupunkien eri yhteisöt tekivät itse televisiota, ja samalla he tekivät toiminnastaan julkisessa tilassa näkyvää esimerkiksi kantamalla minikokoisia lähetyksentenneja selässään. Kontrasti Italian valtakunnalliseen televisioverkkoon ja erityisesti pääministeri Silvio Berlusconiin edustamaan kiinteistökehittämisen ja kaupallisen kaapelitelevisiokanavan yhdistelmään oli rajua.

Tutkin työssäni, kuinka katutelevision mediateknologiaa käytettiin esittämään, manipuloimaan ja jakamaan kaupunkikuvia julkisessa tilassa; toiseksi tutkin, kuinka media tuotti uutta sosiaalisuutta ja yleisöjä; kolmanneksi pohdin, kuinka katutelevisioiden mediateknologiat muuttivat julkista tilaa ja tilakokemusta sekä näkyvän arkkitehtuurin että näkymättömän infrastruktuurin keinoin. Yhteistuloksena syntyi medioitunut kaupunki.

Mitä mediakaupungille tänään kuuluu?

2000-luvun alun tarina berliiniläisestä Blinkenlightsista on tänä päivänä medialtaan auttamattoman vanhentunut. Kömpelöt, pikselöidyt valoleikit itäberliiniläisen toimistorakennuksen julkisivussa ovat kalpea versio siitä, mitä tänä päivänä kutsuttaisiin media-arkkitehtuuriksi.

Myös oma väitöstutkimukseni kaipaa tarkastelua ja päivitystä.

Tätä lyhyttä tekstiä kirjoittaessani olen kaivanut esiin sillä kuuluisalla ”loppusuoralla” olevan väitöskirjatutkimukseni. Muilta töiltäni en surukseni saanut sitä valmiiksi Annen elinaikana. Luen kuitenkin uudestaan nöyrän kiitollisena hänen vuosien saatossa antamia kommentteja ja ehdotuksia. Anne toi aina keskusteluun teräviä huomioita kaupungeista ja niiden taustalla vaikuttavista sosio-poliittisista, kulttuurisista, taloudellisista ja teknologisista voimista, sekä jakoi nämä ajatukset lämpimän ja silti vaativan keskustelun hengessä.

Minulle tämä edusti kaupunkitutkimuksen tinkimättömyyttä itsessään, sen syvintä ja tärkeintä olemusta. Samalla Anne oli avoin uudelle. Yhdessä muun muassa aloimme miettiä visuaalisten metodien käyttöä kaupunkitutkimuksessa. Näiden kehittämistä olimme suunnitelleet jatkettavaksi väitöskirjatutkimuksen jälkeen.

Väitöstutkimuksessa katseeni tarkentui etenkin televisioon ja sen jännitteeseen urbaaniuteen Italiassa katujen aktivismimediasta kokonaisten kaupunginosien rakentamiseen mediakanavien ehdoilla. Televisio instituutiona ja alustana on pirstoutunut moneen. Netflixin kaltaiset verkkoalustat ja muut moniin erilaisiin jakelukanaviin sisältöä syöttävät on demand -palvelut ovat määritelleet aikasuhtemme mediaan uusiksi. Tämä näkyy väistämättä myös kaupunkitilassa.

Berliinin toimistotalon yksinkertainen mediaseinä tai italialaisten katutelevisioiden luoma performatiivinen julkinen katutila tarjoavat kuitenkin edelleen tärkeän kaupunkiemme tutkimussuunnan. Kaupunkitilamme suhde mediaan on polttavampi kuin koskaan. Meidän tulee ymmärtää median erilaiset kulttuuriset kontekstit ja vaikutukset tilan tuottamiseen, rakennettuun visuaaliseen ympäristöön, julkiseen tilaan ja eri yhteisöihin näiden sisältöjen ja tilojen tuottajina. Kaupunkitutkimus voi luodata mediakaupunkia niin sen

lähihistoriallisten kerrostumien kuin vaikka tämän päivän mediapoliittisten näyttämöiden paikkana.

Tämän ajankohtaisuuden ymmärtämisestä kuuluu syvä kiitos Anne Hailalle. Hänelle omistan tulevan väitöskirjani.

KIRJALLISUUS

- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*. Blackwell, Oxford.
- Graham, S. (toim.) (2003). *The Cybercities Reader*. Routledge, London.
- Harris, H. (2002). *The Process City. Essays on the Third Wave of Urbanization*. University of Helsinki. Pro gradu -tutkielma 2002, hyväksytty lisensiaatintutkielmana 2004.
- Harris, H. (2008). *Pinnan alla porisee – Urbaanit screenit ja kaupungin monet kasvot*. Teoksessa Mattila, Hanna (toim). 'Media City', YTK Research Publications.
- Maffesoli, M. (1996). *The time of the tribes: the decline of individualism in mass society*. Sage, London.
- McQuire, S. (2008). *The Media City. Media, Architecture and Urban Space*. Sage, London.